

دیدگاه های اعضای هیات علمی دانشگاه های استان در مورد تحقیق و موانع تحقیق در این دانشگاه ها، در سال ۱۳۸۲

بهروز دادخواه^۱، محمدعلی محمدی^۲، شهناز پورناصری^۳، ناصر مظفری^۴، داود ادهم^۵

^۱ نویسنده مسئول: مربی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل E-mail: b.dadkhan@arums.ac.ir
^۲ مربی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
^۳ دانشجوی دکترای معماری و عضو بورسیه دانشگاه محقق اردبیلی
^۴ مربی مدیریت خدمات بهداشتی- درمانی آموزشکده بهداشت
^۵ مربی گروه بهداشت عمومی آموزشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

چکیده

زمینه و هدف: اهمیت دادن به امر تحقیقات و افزایش پژوهش در هر کشور سبب توسعه و پیشرفت شده، خودکفایی و استقلال واقعی را برای آن کشور به ارمغان می آورد. اولین گام برای سامان بخشیدن به امر پژوهش در جامعه دستیابی به درکی درست از توانمندی ها، امکانات موجود و نیز پی بردن به نقاط ضعف و قوت تحقیقاتی آن می باشد این پژوهش نیز در این راستا طراحی و انجام شده است.

روش کار: این پژوهش یک مطالعه توصیفی - مقطعی است که به منظور تعیین نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه های استان اردبیل در مورد تحقیق و موانع انجام پژوهش از دیدگاه آنان از طریق نمونه گیری آسان انجام شده است. ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه حاوی دو بخش شامل مشخصات فردی- اجتماعی پنج بخش (موانع شخصی، موانع درون سازمانی، موانع بیرون سازمانی، عوامل ماهیتی و نگرش به تحقیق) بود و با استفاده از نرم افزار SPSS/PC و آمار توصیفی تجزیه و تحلیل گردید.

یافته ها: نتایج نشان داد که در حوزه موانع شخصی، مشغله کاری بیش از حد با میانگین $2/48 \pm 2/75$ ، در حوزه موانع بیرون سازمانی، پایین بودن حق التحقیق نسبت به زمان صرف شده با میانگین $0/56 \pm 2/70$ ، در حوزه موانع بیرون سازمانی، بی تاثیر بودن نتایج تحقیق در تصمیم گیری مدیران با میانگین $2/81 \pm 44$ ، در حوزه عوامل ماهیتی تحقیق، ظرفیت و حساس بودن تحقیق علمی بامیانگین $1/17 \pm 2/8$ ، و در حوزه نگرش اعضای هیات علمی به تحقیق، انجام پژوهش جهت ارتقاء و پیشرفت جامعه ضروری است با میانگین $4/72 \pm 53$ بیشترین نمرات را کسب کردند.

نتیجه گیری: عوامل متعدد نظیر موانع شخصی، بیرون سازمانی، بیرون سازمانی و عوامل ماهیت و نگرش به تحقیق در دیدگاه اعضای هیات علمی از موانع تحقیق، می باشند.

واژه های کلیدی: تحقیق، موانع تحقیق، هیات علمی

پذیرش: ۸۶/۸/۱

دریافت: ۸۵/۱۱/۱۱

مقدمه

از مهمترین عوامل رشد و شکوفایی هر کشوری، توجه به امر تحقیق و پژوهش در آن کشور است. دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی سه وظیفه عمده دارند که عبارتند از تولید دانش، تربیت نیروی انسانی متخصص و عرضه خدمات تخصصی به جامعه [۱].

بدیهی است ارتقاء و پیشرفت دانش مرهون بررسی تولیدات پژوهشی دانشگاه ها و یافتن معضلات موجود است تا راه را برای رشد فعالیت های پژوهشی در سال های آینده روشن سازد [۲]. نظام آموزش عالی بعنوان نهاد تولید کننده و اشاعه دهنده علم و دانش نقش اساسی در رشد و توسعه پایدار کشور دارد. آموزش

نیروی انسانی جامعه، رشد و اعتلای دانش، شناسایی مسایل و انجام پژوهش در باره آنها از وظایف اصلی این نهاد محسوب می شود [۳].

در کشورهای در حال توسعه، تحقیقات در سطح مطلوب انجام نمی شود و در مقایسه با کشورهای پیشرفته، نیروی انسانی، بودجه و امکاناتی که صرف پژوهش می شود ناچیز می باشد [۴]. امروزه همه کشورهای صنعتی و کشورهای در حال توسعه در تلاشند تا بر حجم سرمایه گذاری های تحقیقاتی خود بیافزایند. در این میان کشورهای پیشرفته برای حفظ موقعیت خود و یا افزایش برتری در صحنه های رقابت بین المللی، در تحقیقات سرمایه گذاری می کنند و کشورهای در حال توسعه نیز در یافته اند که برای رسیدن به رشد و توسعه واقعی و حل و رفع اصولی مسایل و مشکلات اجتماعی، بهداشتی و اقتصادی خود راهی جز سرمایه گذاری در زمینه تحقیقات ندارند [۵]. بر این اساس می توان ادعا کرد که بین تحقیقات و میزان پیشرفت حقیقی هر کشوری رابطه مستقیم وجود دارد و تا زمانی که کشور و دانشگاه های ما از دستاوردهای تحقیقات راهبردی، کاربردی و توسعه در برنامه ریزی های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و برنامه های آموزشی بهره نبرند به توسعه پایدار و توسعه اجتماعی به مفهوم واقعی دست نخواهیم یافت [۶].

در حال حاضر به دلایل مختلف غالب اعضای هیات علمی گرایش بیشتری نسبت به آموزش پیدا کرده و فعالیت های آموزش را بر پژوهش ترجیح می دهند [۷]. با توجه به اینکه دانشگاه ها مرکز تولید علم (پژوهش) و انتقال علم (آموزش) هستند، برخی معتقدند که پژوهش وظیفه درجه اول هر موسسه علمی است زیرا از طریق پژوهش می توان به تولید علم دست یافت در غیر اینصورت با آموزش صرف و بدون پژوهش ارزش دانشگاه تنزل می یابد [۸].

بعلاوه بررسی های کیفی نشان داده که اکثر پروژه های تحقیقاتی انجام شده در کشور با کیفیت پایین، قائم به فرد و بدون استمرار انجام می گیرد و از

نتایج آنان کمتر می توان جهت رفع نیازهای جامعه استفاده نمود [۹]. اولین گام برای سامان بخشیدن به امر پژوهش در جامعه، دستیابی به درک درستی از توانمندی ها، امکانات موجود و نیز پی بردن به نقاط ضعف و قوت برنامه های تحقیقاتی است شناخت نارسایی ها و آگاهی از چگونگی و میزان تحقق اهداف برنامه ای پژوهش از جمله ابزارهای لازم و اساسی است که بایستی در اختیار تصمیم گیرندگان، برنامه ریزان و سیاست گزاران امر پژوهش قرار گیرد تا از طریق آن تصمیمات لازم در جهت نیل به اهداف، بهبودی روش ها و افزایش در بازدهی اتخاذ شود [۴]. پژوهشگران کمبود امکانات و تجهیزات، مقررات دست و پا گیر اداری، نداشتن نگرش مثبت مدیران اجرایی به فواید پژوهش، مشغله کاری زیاد، عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی، فقدان بودجه مناسب، پایین بودن حق التحقیق و مراحل دشوار و طولانی دریافت بودجه طرح های پژوهشی، فقدان مهارت های پژوهشی و انگیزه را از جمله موانع پژوهش دانسته اند. کاهش انگیزه پژوهشگر غالباً به دلیل سیاست گذاری های غلط، تامین نکردن نیازهای مالی، سوء مدیریت و شرایط محیطی نامناسب ایجاد می گردد [۱۰].

هامیلتون^۱ و همکاران نیز با مقایسه مطالعات مختلف انجام شده در این زمینه علت عدم انجام تحقیق اعضای هیات علمی را عواملی چون کمبود وقت، نداشتن مهارت کافی در انجام تحقیق، عدم حمایت از محقق، حجم کاری زیاد، مشکلات مربوط به بودجه و نداشتن علاقه و انگیزه دانسته اند [۶].

در انجام یک کار تحقیقی با مشکلات و موانعی مواجه می شویم که تعدادی از آنها حل شدنی است و گاهی اوقات به موانعی بر می خوریم که سد راه پیشرفت کار تحقیق است [۴]. شناخت موانع تحقیق می تواند با بهبود ارتباط بین محققان و استفاده کنندگان از نتایج تحقیق فرآیند حل مسئله را سهولت بخشیده و عملاً موجب استفاده از یافته های تحقیق گردد. و عدم توجه به این مطلب موجب وقفه در انجام کارهای تحقیقاتی شده و

¹ Hamilton

انگیزه و علاقه به امر پژوهش، داشتن مسئولیت های اجرایی متعدد و غیره

۲- عوامل بازدارنده درون سازمانی: مجموعه عواملی است که در موانع اداری و تشکیلاتی و بوروکراسی حاکم بر وزارتخانه های مربوط و دانشگاه ریشه دارند و بطور مستقیم و غیر مستقیم در فعالیت های تحقیقاتی دانشگاهی اثر منفی می گذارند مثل طولانی بودن مراحل تصویب طرح ها، ناکافی بودن منابع اطلاعاتی و غیره

۳- عوامل مربوط به موانع برون سازمانی: مجموعه عواملی نظیر عدم آشنایی کتابداران مراکز تحقیقاتی با روش های جستجو، عدم انتشار نتایج تحقیق در سطح کشور، عدم وجود انجمن های صنفی محققان در سطح کشور و غیره را شامل می شد.

۴- عوامل مربوط به موانع ماهیتی: مجموعه عواملی است که منشأ آنها بطور مستقیم و غیر مستقیم مسائل مالی- اقتصادی هستند نظیر بودجه ناکافی، مقررات مالی، سهل بودن تدریس در مقایسه با تحقیقات علمی و مقرون به صرفه نبودن اقتصادی تحقیقات علمی و غیره بود.

۵- نگرش اعضای هیات علمی نسبت به پژوهش و تحقیق: سوالات اهداف یک الی چهار با مقیاس سه درجه ای بلی، خیر، نمی دانم مورد بررسی قرار گرفت ولی سوالات نگرش با مقیاس ۵ درجه ای لیکرت در طیف کاملاً موافق، موافق، نظری ندارم، مخالف و کاملاً مخالف مورد بررسی قرار گرفت.

جهت تعیین روایی از شاخص روایی محتوی (Content Validity) استفاده شد، بدین صورت که پرسشنامه در اختیار چهار نفر از صاحب نظران قرار داده شد که مناسبیت هر یک از عبارات آن را با اهداف مورد نظر تحقیق بر روی یک مقیاس درجه ای شامل: کاملاً مناسب، نسبتاً مناسب، مناسب و نامناسب مشخص نمایند جهت تعیین پایایی ابزار به منظور ثبات درونی از ضریب آلفا کرونباخ استفاده شد که پس از توزیع پرسشنامه بین ۲۰ تن از اعضای هیات علمی و جمع آوری پاسخ ها ضریب ۰/۷۴ برای موانع شخصی، ۰/۷۵

چه بسا همین وقفه ها، ضررهای غیر قابل جبرانی را سبب می شوند که امر تحقیق را با عدم موفقیت مواجه می سازند [۱۱]. مسلماً با شناخت تنگناهای موجود در مسیر علوم و فن آوری کشور می توان گامی موثر در ارایه راهکارهای توسعه فناوری درون زا برداشت [۱۲]. و این تحقیق نیز در همین راستا انجام شده است.

روش کار

این بررسی یک مطالعه توصیفی- مقطعی است. جامعه آماری این پژوهش اعضای هیات علمی شاغل در دانشگاه های سطح شهر اردبیل (دانشگاه علوم پزشکی، محقق اردبیلی، پیام نور و آزاد) بود. حجم نمونه با استفاده از فرمول $n = Z^2 P(1-P)/d^2$ و در نظر گرفتن حداکثر مقدار $p = 0/5$ ، ضریب اطمینان ۹۵٪ و خطای ۵٪ حدود ۳۸۴ نفر تعیین شد ابزار اندازه گیری در اختیار نمونه ها قرار داده شد که از بین آنها ۲۰۱ نفر پرسشنامه را تکمیل و به پژوهشگران عودت دادند. روش نمونه گیری پژوهش از نوع نمونه گیری آسان و در دسترس بود.

ابزار گردآوری داده ها: پرسشنامه تنظیمی در شش قسمت بود.

۱- مشخصات فردی- اجتماعی ۲- موانع شخصی ۳- موانع درون سازمانی ۴- موانع برون سازمانی ۵- موانع ماهیتی ۶- نگرش نسبت به تحقیق
بخش اول شامل ویژگی های فردی (سن، جنس، مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، دانشگاه محل تحصیل، گروه آموزشی، وضعیت استخدامی، سابقه کار، تعداد طرح های تحقیقاتی مصوب که انجام داده اند، تعداد مقالات چاپ شده و غیره) بود.

بخش دوم سنجش ۵ گروه از عوامل بازدارنده تحقیق در اعضای هیات علمی بود که عبارتند از:

۱- عوامل بازدارنده شخصی: مجموعه عواملی است که منشأ آنها به مشکل و تنش های اداری، درگیری ها و مسایل اجتماعی و محیطی و مشکلات شخصی محقق مربوط می شود که آرامش و تمرکز حواس را که لازمه تحقیق است از محقق سلب می کند نظیر نداشتن

برای موانع سازمانی و در مجموع عبارات پرسشنامه ۰/۷۹ بدست آمد ضریب پایایی برای سوالات نگرش ۰/۷۶ بدست آمد.

پس از کسب پایایی و روایی پرسشنامه مذکور بین واحدهای مورد پژوهش توزیع شد. به دلایلی نظیر عدم تمایل نسبت به تکمیل پرسشنامه، تعطیلات تابستانی بین دو ترم، ادامه تحصیل و غیره علی‌رغم توزیع ۴۰۰ پرسشنامه در بین ۴۰۰ نفر مورد نظر و افزایش زمان گردآوری داده‌ها به ۳ برابر زمان پیش بینی شده در طرح مجموعاً ۲۰۱ پرسشنامه جمع‌آوری گردید. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، داده‌ها وارد نرم افزار آماری SPSS شد و در آنالیز از آمارهای توصیفی میانگین و انحراف معیار استفاده گردید.

آنالیز سوالات نگرش به شرح زیر آنالیز گردید: سوالات نگرش که در مقیاس ۵ درجه ای لیکرت کاملاً موافق، موافق، بی نظر، مخالف و کاملاً مخالف تنظیم شده بود ابتدا امتیاز به ترتیب ۵، ۴، ۳، ۲، ۱ برای هر سوال در نظر گرفته شد مجموع امتیازات اخذ شده یک نفر محاسبه شد و آنگاه از تقسیم تفاوت امتیاز هر نفر از حداقل امتیاز قابل اکتساب بر تفاوت موجود بین حداکثر و حداقل امتیازهای ثبت شده نمره هر نمونه مشخص گردید و سپس نمونه‌های که نمره بیش از ۶۰ اخذ کرده بودند بعنوان افراد دارای نگرش مثبت و نمونه‌هایی که نمره کمتر از ۶۰ داشتند بعنوان نگرش منفی در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

میانگین سنی افراد مورد پژوهش $37/71 \pm 7/6$ سال بوده و $80/6\%$ آنها در رده سنی ۳۰-۴۵ سال قرار داشتند. $85/9\%$ متاهل و $68/2\%$ آنها مذکر بودند $43/7\%$ از دانشگاه محقق و $55/3\%$ دارای مرتبه علمی مربی بودند میانگین تعداد فرزندان $1/84 \pm 9/9$ و $67/7\%$ منزل شخصی داشتند وضعیت استخدام $39/3\%$ رسمی قطعی و میانگین سابقه کار آنها $8/04 \pm 4/67$ بود $77/6\%$ واحدهای مورد پژوهش تا ۵ طرح تحقیقاتی انجام داده بودند و $88/6\%$ در ۴ طرح تحقیقاتی همکار

طرح بوده اند $52/1\%$ طرح پیشنهادی مصوب نشده داشتند و 50% بیان نمودند که مصوب کردن طرح پیشنهادی مشکل است. $72/4\%$ افراد مورد پژوهش تا ۱۵ مقاله به عنوان نفر اول و $69/2\%$ در دوره آموزشی مربوط به روش تحقیق شرکت کرده بودند (جدول ۱). در پاسخ به سوال اول پژوهش «عوامل مربوط به موانع شخصی در امر تحقیق کدام است؟» یافته‌ها نشان داد مشغله فکری بیش از حد با میانگین $2/75 \pm 2/48$ ، عدم تصویب طرح‌های دلخواه محقق $2/57 \pm 2/54$ ، پایین بودن بودجه طرح‌های تحقیقاتی $2/5 \pm 2/58$ بیشترین و عواملی مانند عدم شرکت در کارگاه‌های روش تحقیق مقدماتی با میانگین $2/09 \pm 2/53$ ، نداشتن مهارت کافی در انجام پژوهش $2/1 \pm 2/46$ و دانش ناکافی به متدولوژی تحقیق $2/11 \pm 2/54$ کمترین موانع شخصی در امر تحقیق بود. در پاسخ به سوال دوم پژوهش «عوامل مربوط به موانع درون سازمانی در امر تحقیق کدام است؟» یافته‌ها نشان داد پایین بودن حق‌التحقیق نسبت به زمان صرف شده با میانگین $2/70 \pm 0/56$ ، نبودن امکانات و تجهیزات مورد نیاز برای تحقیق $2/95 \pm 1/07$ ، مقررات دست و پاگیر اداری (بوروکراسی) $2/8 \pm 2/48$ بیشترین و عواملی مانند عدم دسترسی به منابع با میانگین $2/35 \pm 2/58$ ، عدم برگزاری کارگاه‌های روش تحقیق از سوی دانشگاه $2/37 \pm 2/58$ و ضعیف بودن نیروهای نظارتی $2/39 \pm 2/64$ کمترین موانع درون سازمانی در امر تحقیق بود.

در پاسخ به سوال سوم پژوهش «عوامل مربوط به موانع برون سازمانی در امر تحقیق کدام است؟» نتایج نشان داد بی‌تاثیر بودن نتایج تحقیق در تصمیم‌گیری‌های مدیران با میانگین $2/81 \pm 2/44$ ، پایین بودن سرانه تحقیق در کشور $2/8 \pm 2/46$ ، عدم وجود انجمن‌های صنفی محققان در سطح استان $2/79 \pm 2/28$ بیشترین و عواملی مانند مقاومت واحدهای پژوهش با تصور اینکه به ضرر آنها باشد $2/47 \pm 2/65$ ، همکاری نامناسب مراکز اطلاعاتی $2/47 \pm 2/67$ و عدم امکان انتشار نتایج تحقیق در سطح کشور $2/51 \pm 2/64$ کمترین موانع برون سازمانی در امر تحقیق بود.

جدول ۱. فراوانی نگرش اعضای هیئت علمی به تحقیق

ردیف	نگرش به تحقیق	درصد					انحراف معیار
		کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	مخالف کاملاً	
۱	جهت ارتقاء و پیشرفت جامعه انجام پژوهش ضروری است	۷۵/۴	۲۲/۶	۱	۱	۰	۴/۷۲
۲	عقب ماندگی و جمود فکری پیامدهای فقر پژوهش است	۵۹/۹	۲۹/۹	۸/۷	۱/۵	۰	۴/۴۸
۳	سرانه پژوهش در کشور ما پایین است	۶۹/۳	۲۵/۷	۳	۲	۰	۴/۶۲
۴	در جامعه پژوهش روی تصمیم گیری بی تاثیر است	۶۶	۲۳/۹	۷/۱	۲/۵	۵	۴/۵۲
۵	تحقیق برای توسعه ملی و فراملی ضروری است	۷۰/۵	۲۳/۴	۵/۱	۱	۰	۴/۶۳
۶	جایگاه پژوهش در کشور ما مشخص نیست	۴۷/۲	۴۱/۱	۱۰/۲	۱/۵	۰	۴/۴۹
۷	انجام تحقیقات با شرایط فعلی اتلاف سرمایه ملی است	۲۸/۶	۳۱/۷	۱۲/۶	۱۷/۶	۹/۵	۴/۵۲
۸	بین تحقیقات و نیازهای جامعه تناسبی وجود ندارد	۴۵/۲	۳۷/۶	۱۱/۲	۵/۱	۱	۴/۲
۹	برای توسعه ملی، همگانی کردن فرهنگ پژوهش ضروری است	۴۹/۷	۳۳/۲	۱۳	۳/۶	۵	۴/۲۷
۱۰	در کشور ما از نتایج تحقیقات استفاده نمی شود	۵۵/۶	۳۰/۶	۷/۷	۶/۱	۱/۵	۴/۳۵
۱۱	به پژوهشگران در جامعه ارزش قائل نمی شوند	۵۳/۲	۲۵/۶	۱۳/۶	۵/۵	۵	۴/۲۴
۱۲	در تحقیقات علمی عدالت پژوهش رعایت نمی شود	۴۵/۲	۲۸/۹	۲۰/۸	۴/۶	۲/۵	۴/۱۳
۱۳	در انتخاب پژوهشگر نمونه عدالت رعایت می شود	۲۶/۶	۳۴/۲	۲۷/۱	۹/۵	۳/۲	۳/۷۲
۱۴	نتایج طرحهای تحقیقاتی غالباً درست است	۱۲/۶	۳۶/۳	۲۴/۲	۲۳/۷	۳/۶	۳/۳۱
۱۵	دوباره کاری در امر تحقیقات کشور بیشتر است	۴۳/۲	۴۰/۶	۱۱/۵	۱	۴/۲	۴/۱۸
۱۶	فعالیت اصلی عضو هیات علمی، پژوهش است	۲۵/۴	۳۶	۱۴/۳	۲۰/۱	۷	۳/۵۸
۱۷	اعضای هیات علمی وقت کافی برای تحقیق ندارند	۱۳/۴	۳۳/۲	۱۸/۷	۲۷/۸	۴/۸	۳/۱۸
۱۸	اولویت های تحقیق در کشور مشخص است	۱۱/۸	۲۶/۹	۱۹/۴	۳۷/۱	۳/۲	۳/۰۳
۱۹	اعضای هیات علمی تحقیقات را به خاطر ارتقاء انجام می دهند	۲۳/۲	۴۰/۵	۱۷/۴	۱۵/۸	۹/۹	۳/۶۴
۲۰	طرحهای تحقیقاتی جهت حل مشکل کشور طرح ریزی می شود	۱۳/۱	۲۲/۵	۲۱/۵	۳۳	۷/۹	۲/۹۵
۲۱	فعالیت اصلی هیات علمی، آموزش است	۱۹/۶	۲۵/۴	۱۲/۷	۳۴/۴	۹/۹	۳/۱۴
۲۲	تحقیق توسط هیات علمی یک وظیفه تحمیلی است	۱۲/۴	۲۱/۴	۲۵/۵	۳۰/۲	۰	۲/۹۷
۲۳	ضعف در مدیریت تحقیقاتی کشور وجود دارد	۳۰/۲	۴۲/۸	۱۷/۵	۹/۵	۰	۳/۹۳
۲۴	با تحقیق می توان به درآمد بیشتر نائل شد	۱۶/۹	۲۱/۲	۲۳/۸	۲۹/۶	۸/۵	۳/۰۸

در پاسخ به سوال پنجم پژوهش «نگرش اعضای هیات علمی نسبت به پژوهش چگونه است؟» نتایج نشان داد جهت ارتقاء و پیشرفت جامعه انجام پژوهش ضروری است ۹۸٪ موافق با میانگین $۴/۷۲ \pm ۵/۳$ ، تحقیق برای توسعه ملی و فراملی ضروری است ۹۴٪ موافق با میانگین $۴/۶۳ \pm ۶/۲$ ، سرانه تحقیق در کشور پایین است ۹۴/۹٪ موافق با میانگین $۴/۶۲ \pm ۶/۴$ بیشترین و عواملی مانند طرح های تحقیقاتی جهت حل مشکل کشور طرح ریزی می شود ۳۵/۶٪ با میانگین $۲/۹۵ \pm ۱/۲۱$ ، تحقیق توسط هیات علمی یک وظیفه تحمیلی است ۳۳/۸٪ موافق با میانگین $۲/۹۷ \pm ۱/۱۹$ ، با تحقیق می توان به

در پاسخ به سوال چهارم پژوهش «موانع ماهیتی در امر تحقیق کدام است؟» نتایج نشان داد ظریف و حساس بودن تحقیق علمی $۲/۸ \pm ۱/۱۷$ ، انتخاب مسئله از بین مسایل گوناگون موجود در ذهن محقق $۲/۶۳ \pm ۱/۳$ ، مقرون به صرفه نبودن اقتصادی تحقیق $۲/۵۹ \pm ۵/۸$ بیشترین و عواملی مانند نتایج تحقیق علمی دیر مشخص می شود $۲/۴۲ \pm ۶/۸$ ، عدم دسترسی به مشاورین تحقیقات جهت تهیه پروپوزال $۲/۴۹ \pm ۶/۸$ و وقت گیر و پر دردسر بودن انجام تحقیقات علمی $۲/۵ \pm ۶/۱$ کمترین موانع ماهیتی در امر تحقیق بود.

درآمد بیشتر نایل شد $۳۸/۱\%$ با میانگین $۳/۰۸ \pm ۱/۲۳$ کمترین عوامل مربوط به نگرش به تحقیق از دیدگاه اعضای هیات علمی بود. در کل نتایج حاصل از نگرش اعضای هیات علمی به تحقیق نشان داد که فقط $۱۵/۲\%$ اعضای هیات علمی دارای نگرش منفی به تحقیق بودند.

بحث

بررسی موانع پژوهش از اهمیت بالایی برخوردار است و بر پژوهشگران در هر رشته علمی است که با توجه به تجربه های خود و سایر محققان نکات ضعف و کمبود های آن را نمایان سازند [۱۱]. نتایج نشان داد که مشغله کاری بیش از حد با میانگین $۲/۷۵ \pm ۲/۴۸$ بیشترین مانع شخصی تحقیق بود که با نتایج هامیلتون مشابهت دارد. ایشان معتقد است با توجه به ساعات زیاد تدریس اعضای هیات علمی دانشگاه ها به دلیل عدم تامین زندگی مادی آنان و ناگزیر بودن از تدریس در مراکز مختلف، عوامل مذکور موانعی بر سر راه تحقیق و پژوهش آموزش عالی محسوب می شوند [۱۳].

نتایج نشان داد که پایین بودن حق تحقیق در رابطه با زمان صرف شده با میانگین $۲/۷۰ \pm ۰/۵۶$ نبودن امکانات و تجهیزات مورد نیاز برای تحقیق با میانگین $۲/۹۵ \pm ۱/۰۷$ مهمترین موانع درون سازمانی تحقیق از دیدگاه اعضای هیات علمی بود. که با تحقیق علمداری و سبزواری همخوانی دارد [۶، ۴]. کدیور معتقد است دانشگاه های ایران در درجه اول به صورت مکانهایی برای آموزش در آمده اند و از مطالعه مقررات موجود در این مورد می توان دریافت که اولاً حق التدریس بیشتر از حق تحقیق است و در ثانی امتیازات ناشی از تحقیق، حتی از حد ترجمه یک کتاب کوچک کمتر بوده و داشتن مسئولیت هایی چون مدیریت گروه، معاونت و ریاست دانشکده به مراتب امتیاز های بیشتری را برای استاد دانشگاه فراهم می آورد بنابراین پژوهش در این شرایط تنها توسط افرادی صورت می گیرد که علاقه شخصی آنها موجب پرداختن به تحقیق می شود [۱۴]. در بررسی که در دانشکده پزشکی پنسیلوانیا انجام شده مشکلات مالی،

خانوادگی، برنامه شغلی و وظایف درمانی اصلی ترین علل عدم فعالیت پژوهشی در ۲۸۳ عضو هیات علمی بیان شده است [۱۵] این کاهش تحقیق در دو دهه اخیر و کاهش تعداد دانشمندان محقق در علوم پزشکی ایالات متحده نیز گزارش شده است [۱۶] حییبی معتقد است در خصوص امکانات و تجهیزات و وسایل ابزار باید کوشش کرد به گونه ای در اولویت ها نگرینسته شود که آنچه امکانات مادی کمتری می خواهد و بیشتر با فکر و ذهن و توانایی های انسان مربوط می شود در اولویت قرار گیرد توجه به این امر موجب می شود که ابزار گرایی که تا حد زیادی بر ذهن محققان مسلط شده است اندکی رنگ ببازد و فکر و ذهن مورد عنایت واقع شود و دیگر اینکه به وسایل و ابزاری توجه داشت که با تحریم و دیگر بازی های سیاسی کمتر روبرو باشند و باید راه های استفاده از وسایل و ابزار ساده تر را پیدا کرد [۱۷].

همچنین نتایج نشان داد که بی تاثیر بودن نتایج تحقیق در تصمیم گیری های مدیران با میانگین $۲/۸۱ \pm ۲/۴۴$ و پایین بودن سرانه تحقیق در کشور $۴۶ \pm$ $۲/۸$ بیشترین نمره را داشت که با نتایج دادخواه و فرمانبر همخوانی دارد [۱۹، ۱۸]. پژوهشگران نبود باورهای عمیق در مدیریت های اداری نسبت به اهمیت تحقیق و یافته های علمی، حاکمیت فرهنگ اداری ایستا و حضور نقش آفرین عناصر کوتاه بین و تنگ نظر در این محیط ها را از موانع انجام پژوهش می دانند [۲۰]. یعقوبی نیز بر اساس نتایج پژوهش خود نهادینه نبودن تحقیق در کشور و سهم ناچیز تولید ناخالص ملی به امر تحقیقات کشور را از جمله موانع برون سازمانی پژوهش ذکر کرده اند [۳]. دکتر توکل نهادینه نشدن پژوهش در دانشگاه ها و کشور را از جمله معضلات پژوهش برمی شمرد و دکتر حاجی ترخانی معتقد است برای نهادینه کردن پژوهش لازم است افراد، واحد سازمانی و تشکیلات خاصی عهده دار نتایج پژوهش باشند و به صورت موظف و مستمر به این کار بپردازند [۲۱، ۲۲]. در کشورهای در حال توسعه معمولاً کارگزاران به دلایل مشکلات اقتصادی، اجتماعی و

خود کفایی و استقلال واقعی را برای آن مملکت به ارمان می آورد بین تحقیقات و میزان پیشرفت حقیقی در هر کشور رابطه مستقیم وجود دارد و تا زمانی که کشور و دانشگاه های کشور از دستاوردهای تحقیقات راهبردی، کاربردی و توسعه در برنامه ریزی های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نیز در برنامه های آموزشی بهره نبرند به توسعه پایدار و توسعه اجتماعی به مفهوم واقعی دست نخواهیم یافت و به تولیدات تحقیقات و فناوری دیگران نیازمند خواهیم بود [۶]. با توجه به اینکه شرایط پژوهش در دانشگاه های کشور یکسان نیست و نتایج این تحقیق قابل تعمیم به دانشگاه های مادر نمی باشد توصیه می شود این پژوهش با حجم نمونه بیشتر و به صورت خوشه یی در کل کشور انجام شود.

نتیجه گیری

عوامل متعدد موانع شخصی، درون سازمانی، بیرون سازمانی، ماهیت و نگرش به تحقیق در دیدگاه اعضای هیات علمی از موانع تحقیق می باشند.

پیشنهادات

این بررسی لزوم از بین بردن موانع از طرف مسئولان محترم پژوهشی دانشگاه ها را نشان می دهد، پیشنهاد می شود باید تجهیزات و امکانات بیشتری در اختیار اعضا هیات علمی قرار گرفته، مقررات دست و پا گیر اداری کمتر شده و به ازای انجام فعالیت های پژوهشی از واحد موظف تدریس اعضا هیات علمی کاسته شود.

سیاسی دنبال رفع مشکلات آنی بوده و به تحقیقات که معمولاً نتایج آن سال ها بعد مورد استفاده قرار می گیرد کمتر توجه دارند و تا زمانیکه مسئولان از دستاوردهای تحقیقات در اتخاذ تصمیم و برنامه ریزی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و آموزشی بهره نبرند آن کشور به توسعه پایدار و اجتماعی دست نخواهد یافت [۲۴،۲۳].

در خصوص عوامل ماهیتی مربوط به تحقیق بیشترین میانگین نمرات به ترتیب مربوط به ظریف و حساس بودن تحقیق علمی با میانگین $1/17 \pm 2/8$ و انتخاب مسئله از بین مسایل گوناگون موجود در ذهن محقق بود که با نتایج سبزواری همخوانی دارد [۶].

نتایج نشان داد عواملی مانند جهت ارتقاء و پیشرفت جامعه انجام پژوهش ضروری است با میانگین $4/72 \pm 5/53$ و تحقیق برای توسعه ملی و فراملی ضروری است با میانگین $4/63 \pm 1/62$ بیشترین نمرات نگرش را به خود اختصاص دادند و $8/84$ اساتید نگرش مثبت نسبت به پژوهش داشتند. در حال حاضر فاصله زیادی بین تولید علمی کشورمان با بسیاری از کشورهای دیگر جهان وجود دارد مثلاً در سال ۱۹۹۷ در ایالات متحده به ازای هر هزار نفر، در کره جنوبی، به ازای هر شش هزار نفر، در ایران به ازای هر صد و بیست هزار نفر یک مقاله بین المللی به چاپ رسیده است و این در حالی است که طی بررسی های انجام شده کیفیت مقالات بین المللی ایرانیان از میانگین جهانی پایین تر بوده است [۱۹].

اهمیت دادن به امر تحقیقات و افزایش فعالیت های پژوهشی در هر کشور سبب توسعه و پیشرفت شده،

منابع

- ۱- شایان مهین. الگوی مناسب توزیع اعتبارات پژوهش بین واحدهای این بخش. رهیافت، ۱۳۷۵، صفحات ۱۴، ۶۳.
- ۲- مهدیانی علی رضا. عوامل بازدارنده رشد تحقیق در کشور. فصلنامه علوم، تحقیقات و فناوری، ۱۳۷۹، سال اول، شماره سوم، صفحه ۳۸.
- ۳- یعقوبی طاهره. بررسی موانع و مشکلات اجرای طرحهای تحقیقاتی از دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی مازندران. مجله دانشکده علوم پزشکی (ویژه نامه چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی)، ۱۳۷۹، صفحه ۱۸۶.

- ۴- علمداری علی کرم، افسون اسفندیار. موانع موجود در انجام فعالیت های پژوهش از دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاههای شهر یاسوج. مجله ارمغان دانش، ۱۳۸۲، سال هشتم، شماره ۲۹ صفحات ۳۴-۲۷.
- ۵- خوش فر غلامرضا. بررسی نقش تحقیق و مراکز تحقیقاتی در توسعه اقتصادی- اجتماعی، رهیافت، ۱۳۷۹، شماره ۲۲، صفحات ۹۸-۱۰۳.
- ۶- سبزواری سکینه، محمدعلیزاده سکینه، عزیززاده منصوره. نظرات اعضای هیات علمی دانشگاههای شهر کرمان نسبت به موانع موجود در انجام فعالیت های پژوهشی. مجله دانشگاه علوم پزشکی یزد، ۱۳۷۹، سال هشتم، شماره دوم، صفحات ۱۷-۲۷.
- ۷- قنبری افسانه، تنکابنی حمید. درآمدی بر وضعیت موسسات پژوهش. رهیافت، ۱۳۸۳، شماره هشتم، پاییز و زمستان، صفحات ۳۲-۴۴.
- ۸- بختیاری صادق. پژوهش، ضرورت و توسعه. روزنامه همشهری، دوشنبه ۱۳ مهر ۱۳۷۷، سال ششم، شماره ۱۶۵۹ صفحه ۶.
- ۹- معین مصطفی. نخستین همایش بررسی مسایل پژوهش کشور. رهیافت، ۱۳۷۸، شماره ۲۱، صفحات ۱۲۳-۱۲۹.
- 10- Haynes B, Haines A. Barriers and bridge to evidence based clinical practice. British Medical Journal 1998;31(7):273-274.
- ۱۱- لهسانی زاده علی. موانع پژوهش علوم اجتماعی در ایران. رهیافت، ۱۳۷۵، سال چهارم، شماره ۱۴، صفحات ۱۰۴-۹۷.
- 12- Halid D, Darrell RI. Determinant of research productivity in Higher Education. Research in Higher Education, 1998, 36(6): 607-31
- 13- Hamilton, GA: Two faces of nurse faculty: teacher and research, Journal of Advanced Nursing, 1986, 11 (2): 217-223.
- ۱۴- کدیور، پروین. آیا مسیر توسعه علمی از مدرسه می گذرد؟ روزنامه همشهری، سه شنبه ۸ دیماه، ۱۳۷۷، سال هفتم، شماره ۱۷۲۹، صفحه ۱۵.
- 15- Lloyd T, Phillips BR, Aber RC. factors that influence doctors participation in clinical research. Med Edu. 2004;38(8):848-851
- 16- Solomon SS, Tom SC, Pichert J. Impact of medical student research in the development of physician – scientists. J Investig Med. 2003, 51(3): 149-150
- ۱۷- حبیبی حسن. همگامی برنامه، توسعه و برنامه ملی تحقیقات. رهیافت، ۱۳۷۵، شماره ۱۴، صفحات ۶۳-۶۲.
- ۱۸- دادخواه بهروز، محمدی محمد علی، لطفی مهناز. بررسی موانع و مشکلات اجرای طرحهای تحقیقاتی از دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل ۱۳۸۰. همایش تبیین حقوق مادی و معنوی اعضای هیات علمی دانشگاهها. خرداد ۱۳۸۳، صفحه ۱۹.
- ۱۹- فرمانبر ربیع اله، عسگری فریبا. بررسی عوامل بازدارنده تحقیق از دیدگاه اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی گیلان. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی گیلان. ۱۳۸۲، دوره چهارم، شماره ۵۴، صفحات ۹۱-۸۴.
- ۲۰- طایفی علی. فرهنگ علمی- پژوهشی ایران (بررسی قابلیت ها و تنگناها). رهیافت، ۱۳۷۸، شماره ۲۱، صفحات ۵۱-۴۷.
- ۲۱- حاجی ترخانی، امیر حسین. بررسی سازمان و تشکیلات پژوهش. رهیافت، ۱۳۷۳، شماره هفتم، پاییز و زمستان، صفحات ۴۴-۳۲.
- ۲۲- توکل، محمد. جایگاه تحقیقات در برنامه سوم توسعه، فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی تبریز. ۱۳۷۸، شماره سوم، سال اول، پاییز صفحه ۲۰.
- ۲۳- نبوی، بهروز. مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم اجتماعی. تهران، انتشارات فروردین، ۱۳۷۱، صفحات ۸۳-۷۸.
- ۲۴- عزیزی، فریدون. افق تحقیقات پزشکی. بولتن کمیسیون پزشکی کشور، ۱۳۷۵، شماره چهارم، بهار، صفحات ۱۴-۳.